

י. ש.

זִילְבֵּרְבוּשׁ.

בווינא הוחג בימים האלה חג השבעים של הסופר המספר דוד־ישעיהו זילברבוש. בצרוף לחגיגה הצנועה הזאת נתפרסם בעתוני העברים כרוז של ועד היוכל, המעורר לאסוף קרן כספים על שמו של זילברבוש. למען תת לסופר הבא בימים את היכלת להעלות על הגליון את זכרונות ימי חייו. החיים הארוכים האלה עברו בקרוב סקום ובקרוב ענין על יד חיהם של כמה סופרים מובהקים, אשר עמדו בראש המפרות העברית במשך שני דורות. מצד זה נכונים ומובנים הם נמוקי־הדברים אשר בכרו היוכל; אבל ביחד עם זה אתה מקבל מבלי משים את הרושם, כי גם האנשים החרוצים האלה, אשר התאוששו לחדש את זכרו של סופר בן העבר ונשכח למחצה, אף הם בטלו כלאחר יד את זכות העטל העיקרי של זילברבוש — את מכסת יצירותיו במפרות הספורית העברית. הדבר נעשה דומה, כי היוצירה העברית במקצוע הבלטריסטיקה, לכל מדרגותיה, הנה דבר חולף בעצם, המתבטל כמעט מאליו. לו יהיה כן: מספר ספורים נבחרים של זילברבוש אינם נחשבים בערכם לעסת הזכרונות המלאות ענין, אשר הוקן זילברבוש עלול לכתוב על אדות כמה וכמה סופרים מובהקים. אבל איזה מעגל ריק, הנבוב מכל תוכןו מי סן הסופרים הגדולים, אשר זילברבוש עתיד לכתוב עליהם, משפיע עוד השפעה כל שהיא בקרב החיים? י. ל. גורדון וסמולנסקין עבשים הם מראשם ועד סופם כשני מחברים אלמונים של ספרי הלכה או מוסר, אשר אבק

הרשעה הכי גדולה, בעורנה בעצם תקפה באמצע התחום של הספור, בטרם יגיע סוף המעשה הסביא לרשעה הזאת את הכשלון — גם היא אינה יכולה להיות רשע ללא כפרה; גם האמונה התפלה איננה יכולה להראות באמצע המעשה כאולת אשר אין לה תקנה. כי מה נחון למתחסדים אשר ברחוב היהודים? רק אחד אשר יגלה את כשתם לעין השמש. גם החסידים התמימים יכולים להושע על נקלה — סרי השכילים. אופן ההשנה הזה עשה את רובי ספוריו של זילברבוש לבני-שעתם, למרות זה אשר ברכים מהם ירוץ גם הקורא אשר בימינו, וימצא בהם די ענין גם לתמהון, גם לצחוק וגם למנוח ראש. אבל סגולת ההומור, שטבועים בה רובי ספוריו של זילברבוש, היא שעמדה להם לתת להם גם שאריות, כי מה יש להציל מתוך ספורים ההולכים ומתישנים? מעט אמת של תאיר, הבחנה כל שהיא בסגנון החיים אשר חלפו לבלי שוב, והנה אין לך כמו ההומור מרת יצירה הנותנת למספר את היכולת, הסמיה לסעמים סעין עצמה, להבליט את הפרטים שיש בהם מן העיקר — בשביל דמות החיים החיצוניות, לכל הפחות. המספר המחונן בכשרון של הומור נחפו אחרי אפקטים, אנכ חפזן זה הוא משרטט בעט קלה הרבה פרטים קלים — ורוקא אופן הציור המרושל הזה מוסר לפעמים רב-רטה לדרות, מספר אמת לאמתה, פרטי המציאות, החרותים ברפי הומור כאלה, נראים בתקופת כתיבתם כבלולים ובלתי נחשבים, אבל מן הבליל הזה, שלא עמל בו לכאורה היוצר כל צרכו, יוצא לפעמים ברבות הימים ציון בלתי נאסר לעבר ולכל חליפותיו.

זילברבוש כתב הרבה ספורים בהומור ומסגנון שוטף, כסובן, על פי הזכרון אין להפריד בין יצירותיו ולקבוע בהם בדיוק את זה אשר נהיה לחלוף ואת השאריות האחרונה הראויה להיות מנוצרת מתוך אבק הנשכחות. אבל עוד מיכי העלוטים שמור אצל רבים רושם חי מספוריו של המספר הזה; הדבר הוא מן הנמנעות, כי סופר, אשר בתקופה אחת המציא רוב ענין, יחדל להיות שווה בכל ענין בשביל תקופה שניה. אבל אם רכשו הספרותי של זילברבוש טען ברירה בתור חימר קריאה בשביל ההוה — הנה בשביל העתיד רוב ספוריו הם אוצר בלום של פרטים, של תמורי סנהנים, של נוסח חיים ההולך ונשכח, זהו בשביל מספר נורל אשר איננו מצער.

הנשכחות יכסה עליהם בתוך ארון ספרים נעזב של איזה בית-סדר נדח, לכתוב זכרונות על אדות סופרים — הדבר נראה כנחון וכמענין; אבל קוצר החיוניות של כל יצירה עברית נורם, שכל מין מעשה זכרונות כזה יהא רק גרוי בתוך העבר ולא יותר — ללא חרזה וללא תכלית. — אם כה ואם כה רשאי אדם לחדש מעט מערכו של המספר זילברבוש — מספר אשר רוב עמלו אמנם לקחו העבר, אבל חלק מערכו קים בלי ספק גם בימי ההוה האלה. ומי יודע — אולי ישאר מן הנחלה הזאת גם קורטוב אחד לדרות.

כל היותו הספרותית של זילברבוש נחתמה בחותם האופי של גליציה. זה כאלו אומר מאליו: גורל ללא תהפוכות וקבוע למסרע, סכל מקומות היניקה של הספרות העברית היתה גליציה המדינה הבי מצומצמת בתוך עצמה, אשר לא גדלה כמעט סופרים יחידים, המפורים בשבע דרכים, הקו האופייני הזה — גם לברכה וגם לרעון — התחיל להיות נכר עוד בימי המאספים; המסוס המציון את סופרי המקום הוא לא בעל הכשרון השומר בחבו את כל האפשרויות, הסופרים בני גליציה הם תמיד אחים לחן, סחוננים כלם מראשית יצירתם בחסימות הרגש, יודעים כלם, מקטנם ועד גדולם, להשתמש באופן נאה במנוחך או בנערץ אשר בשטח העליון של הדברים, הומר ליצירתם משמשים להם תמיד החיוב הגלויים של היהודים, מלחמתם — בימי ההשכלה, אשר ארכו כל כך במדינת גליציה — היתה תמיד נגד המנהנים, נגד חוקי המסורת ולא נגד רוח החיים הפסולה אשר במסורת עצמה. והי נכון כמעט לנכי כל הסקציות, מן השורה והפרוזה ועד לפובליציסטיקה ומאמרי המדע, כמעט טאה אחוזים של שירי העלילה הקלים, המתארים בכשרון לא מעט מעשי רביים, מופתותיהם, ערמתם ובשלונם המנוחך אשר לאחרונה — כל השירים האלה מוצאם מגליציה; ביצירות האלה אין לבקש, כסובן, את הזעף, את הצמצום, את השורות העוות המעבירות את חיהן לימים רחוקים ואשר גם בנינו אחרינו יראו אותן כנסי מלחמה בלים, אשר שרדו מימי נבורה רחוקים ואשר סצנה וחוק הוא לשמרן בכבוד ולאורך ימים, לא את כל אלה אפשר למצוא. בקוצו של יוד' — אשה עבריה מי ידע חיוך; — אבל בשירים הקלים ורבי הכמות, אשר מוצאם מגליציה, אפשר היה למצוא — לפני ארבעים ולפני שבעים שנה! — שטף לשון מהיר וגם נחמד, נוסח של תאור אשר חן לו והליפות — חליפות, ולא אותן העקלקלות אשר בשירי משוררים עברים נושנים אחרים, אבל היתרון הנעלה, המשותף למשוררי גליציה וביפיה נכ יחד אשר הציל אותם כמעט מכל דופי ואשר עמד להם במקום תרבות של יצירה ולעתים גם במקום הכשרון — זהו ההומור וכל תלי החן התלויים ביכלת הנאה הזאת, יצחק ארטור התחיל — בנבורה של הומר, אם אפשר להגיד כך, המליצה הקשה אשר במסרו חרלה לתת מכשולים לפני הקורא, כאדמת רנבים אשר השמש כסה אותה כאד זוהר המישר את ההדורים, זוהי, לכאורה, כתובת רסיה, הישרה רק למראית עין; אבל בני ארצו של ארטור, הבאים אחריו, קנו להם במרוצת הימים רכות לשון מיוחדת, לשון מתוארת יותר מאשר היא מתארת, המחבבת את הכפלים, את הפרזה הנמשכת בעקב פרזה; בלי הומר נראית הלשון הזאת כמסורסת, כדבקה ללא צורך אל עצמה, אבל בצרוף עם ההומור נעשית לשון זו לסגנון מרובה רסוים.

זילברבוש המספר היה אף הוא בן נאמן למולדתו, לפי הסגנון ולפי מלאכת היצירה, הוא תאר המון אנשים נלווים, סחזות חיים תפלים, צרופי סנהנים ואמונות אשר הדבק, המאחד אותם, העלה כאשה — והוא תאר את כל זה בעין טובה, מבלי לנגוע בקובעת המסורת של חי היהודים, הצדיקים הרמאים והמאמינים התמימים מתנועעים אצל זילברבוש בתוך אויר של הומר, אשר אף פעם לא יחסר בו מעט נחת; גם הערסה המתחפשת מעוררת אצל הקורא צחוק של הנאה מסותרת, הזעף איננו בנמצא בספוריו של זילברבוש, האימה הזעומה אשר במפורי סמולנסקין — על אחת כמה וכמה, סופם של ספוריו הוא תמיד סוף של נחת, כרגיל אצל מספרים אשר עין יצירתם איננה צופה מסנהני החיים והלאה, גם